บทความวิจัย

การวิเคราะห์บทบาทความสำคัญขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

The Analysis of the Role of Cultural Landscape Elements Supporting Cultural Tourism in the Yom River Basin, Ban Tuek Subdistrict, Si Satchanalai District, Sukhothai Province

อัมพิกา อำลอย[1*]

Aumpika Amloy[1*]

[1] คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200

[1] Faculty of Architecture, Chiang Mai University, Chiang Mai, 50200, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: aumpika.amloy@cmu.ac.th

(Received: September 11, 2024; Revised: November 3, 2024; Accepted: November 17, 2024)

https://doi.org/10.55164/pactj.v38i1.275530

บทคัดย่อ

บทคัดย่อ บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระบุและวิเคราะห์บทบาทของประเภทและชนิดขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยศึกษาชุมชนจำนวน 14 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน 14 คน และประชาชน 70 คนที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านเกษตรกรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น การวิเคราะห์ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงกายภาพและการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถจำแนกออกเป็น 8 ประเภทที่สำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว องค์ประกอบทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่สะท้อนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน องค์ประกอบทางการใช้ที่ดินและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์พื้นที่ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมและประเพณีที่เชิญชวนนักท่องเที่ยวให้สัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ประกอบทางสังคมและชุมชนที่สะท้อนภูมิปัญญาและวิถีชีวิต องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้จากการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น องค์ประกอบทางสัญลักษณ์และจิตวิญญาณที่เน้นความสำคัญทางศาสนาและจิตวิญญาณของชุมชน และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการออกแบบภูมิทัศน์ที่สื่อถึงวิถีชีวิตท้องถิ่น บทบาทขององค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและทรัพยากรของตน และสนับสนุนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์วัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ลุ่มน้ำยม ชุมชนตำบลบ้านตึก

Abstract

This research article aimed to identify and analyze the roles of various types of cultural landscape elements that supported cultural tourism in the Yom River Basin, Ban Tuek Subdistrict, Si Satchanalai District, Sukhothai Province. The study encompassed 14 communities, with data collected from 14 community leaders and 70 local residents experienced in agriculture and traditional ways of living. The analysis utilized physical analysis and interviews. The findings identified eight key types of cultural landscape elements: historical elements that attracted tourists, geographical and environmental elements that reflected sustainable cultural landscape management, land use and infrastructure elements that facilitated efficient space utilization, cultural and traditional elements that invited tourists to experience local customs, social and community elements that reflected local wisdom and lifestyles, economic elements that generated income through local product sales, symbolic and spiritual elements that highlighted religious significance, and architectural and landscape design elements that represented local ways of life. The role of these elements was crucial in developing cultural tourism programs, fostering community appreciation of their cultural and environmental assets, and supporting sustainable cultural landscape management to enhance tourism and community economic development.

Keywords: Cultural Landscape, Cultural Tourism, Yom River Basin, Ban Tuek Subdistrict Community

บทนำ

การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย กำลังเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ปัจจุบัน การท่องเที่ยวในเขตลุ่มน้ำยมยังขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพและขาดการสนับสนุนที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน [1] แม้ว่าจะมีการพยายามส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตึก แต่พบว่าโครงการจากการประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) มีความซ้ำซ้อนและไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน [2] นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยมยังไม่เป็นไปอย่างเหมาะสม ส่งผลให้ชุมชนเสี่ยงต่อการสูญเสียเอกลักษณ์และความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่เคยมีมา

การอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยมถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมพื้นถิ่น และแหล่งประวัติศาสตร์ เป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน [3] การละเลยการศึกษาและการอนุรักษ์องค์ประกอบเหล่านี้อาจทำให้ชุมชนสูญเสียเอกลักษณ์และความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่เคยมี การบำรุงรักษาและการจัดการที่ไม่ตรงตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเป็น Pain Point สำคัญที่ขัดขวางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น [4]

จากการทบทวนวรรณกรรมพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำยม เช่น งานของเพชรศรี นนท์ศิริ [5] ที่ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ตำบลบ้านตึกได้ อย่างไรก็ตาม ยังขาดงานวิจัยที่เจาะลึกในเรื่องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่นี้โดยตรง ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อระบุและวิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระบุและวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยการศึกษาองค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยในการวางแผนและพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสม ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคต ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการสนับสนุนการพัฒนาและการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยม โดยการระบุองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความเข้าใจในบทบาทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อรักษาเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เพื่อทำความเข้าใจบทบาทขององค์ประกอบเหล่านี้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยเน้นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ภูมิทัศน์ถูกสร้างและปรับเปลี่ยนตามกิจกรรมและวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การศึกษาในส่วนนี้ควรครอบคลุมการเชื่อมโยงภูมิทัศน์กับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การเล่าเรื่องผ่านสถานที่สำคัญและกิจกรรมเชิงปฏิบัติที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ เช่น โบราณสถาน ศาสนสถาน และพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการท่องเที่ยว เช่น การเดินชมวิวธรรมชาติและการเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ [6-10]

แนวคิดมรดกทางประวัติศาสตร์ (Historical Heritage) มรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการสร้างการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเน้นการอนุรักษ์และนำเสนอแหล่งโบราณสถานและวัดในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ผ่านการเยี่ยมชมและกิจกรรมเชิงปฏิบัติ รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านพิพิธภัณฑ์และแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีการจัดกิจกรรมร่วมสมัยเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ [11]

แนวคิดอัตลักษณ์ชุมชน (Community Identity) อัตลักษณ์ชุมชนช่วยกำหนดความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ การศึกษาในส่วนนี้ควรเน้นการจัดกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น เทศกาลประจำปี การแสดงศิลปะพื้นบ้าน และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น การทำอาหารท้องถิ่นและการทำหัตถกรรม การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น บ้านไม้โบราณ และการออกแบบที่สะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรม [12]

แนวคิดและทฤษฎีเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย โดยเน้นการวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อระบุองค์ประกอบที่สะท้อนเอกลักษณ์ท้องถิ่น เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม การเกษตร และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เพื่อสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการวิเคราะห์อัตลักษณ์ชุมชนที่ช่วยพัฒนากิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน

วัตถุประสงค์

เพื่อระบุและวิเคราะห์บทบาทของประเภทและชนิดขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ที่มุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนผ่านการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อระบุบทบาทขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โครงการเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2566 ถึง 30 กันยายน พ.ศ. 2567 ได้รับการรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เลขที่ COA No. 069/66 และ CMUREC No. 66/106 เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2566 หมดอายุวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2567

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สามารถจำแนกออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

1. การคัดเลือกชุมชน ผู้วิจัยเลือกชุมชนทั้งหมด 14 ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยมุ่งเน้นการระบุและวิเคราะห์บทบาทขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์

วัฒนธรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. การคัดเลือกกลุ่มผู้ใช้ข้อมูล สามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน ไม่จำกัดเพศ และมีช่วงอายุ 18–60 ปี ใช้วิธีสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดจำนวนผู้นำชุมชน 1 คน ต่อ 1 ชุมชน ดังนั้นมีผู้นำชุมชนที่ทำแบบสำรวจ จำนวน 14 คน ส่วนกลุ่มที่ 2 ประชาชนในชุมชน คือ ผู้อาศัยในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรมแบบท้องถิ่น และมีความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตตามวิถีท้องถิ่น ไม่จำกัดเพศ และมีช่วงอายุ 18–60 ปี ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) เป็นการกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จนครบตามจำนวนโควตาตามจุดประสงค์ โดยกำหนดจำนวนประชาชนในชุมชน 5 คน ต่อ 1 ชุมชน ดังนั้นมีประชาชนในชุมชนที่ทำแบบสำรวจ จำนวน 70 คน

เครื่องมือที่ใช้วิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถจำแนกออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งกำหนดกรอบคำถามสำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นภาษาไทย ประกอบด้วยคำถามสำหรับกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้อาศัยในชุมชน แบ่งออกเป็น 6 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลวัฒนธรรม ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลวิถีการดำรงชีพ และข้อมูลสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. แบบสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมและชุมชนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลทางกายภาพในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วยการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ภาพถ่ายทางอากาศ กล้องถ่ายรูป สมุดบันทึก และอุปกรณ์รังวัด การเก็บข้อมูลด้านกายภาพนี้ครอบคลุมองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลุ่มน้ำยม

การวิเคราะห์ข้อมูล สามารถจำแนกออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. การวิเคราะห์บทบาทข้อมูลเชิงกายภาพ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์แผนผัง (Planning Analysis) เพื่อระบุบทบาทการใช้พื้นที่ในระดับชุมชน เช่น การใช้ทรัพยากร การตั้งถิ่นฐาน และการวางผัง เพื่อเข้าใจบทบาทองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์สัณฐาน (Morphological Analysis) เพื่อศึกษาและระบุบทบาทการใช้พื้นที่รอบตัวเรือนกรณีศึกษา รวมถึงการจัดวางและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบสำรวจภูมิทัศน์ โดยใช้อุปกรณ์ เช่น ภาพถ่ายทางอากาศ กล้องถ่ายรูป สมุดบันทึก และอุปกรณ์รังวัด ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการใช้พื้นที่ระหว่างระดับชุมชนและตัวเรือน เพื่อสรุปลักษณะและบทบาทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา

2. การวิเคราะห์บทบาทข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการถอดบทสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ จัดหมวดหมู่ (Typological Analysis) และวิเคราะห์คำหลัก (Domain Analysis) เพื่อระบุบทบาทและความสัมพันธ์ของประเด็นหลักและย่อย นำไปสู่การสรุปบทบาททางวัฒนธรรมที่สะท้อนชีวิตและการท่องเที่ยวในชุมชน โดยต้องสอดคล้องกับข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนามและวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อวิเคราะห์บทบาทขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

3. การตรวจสอบข้อมูลและการแปลผล ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) และแบ่งการแปลผลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การบรรยายทั่วไป (General Description) และการแสดงหลักฐานสนับสนุนจากข้อมูล (Specific Description)

สรุปผล

ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ โดยมีลุ่มน้ำยมเป็นองค์ประกอบสำคัญของภูมิทัศน์ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและประเพณีท้องถิ่น การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่นี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเข้าใจถึงการพัฒนาและการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

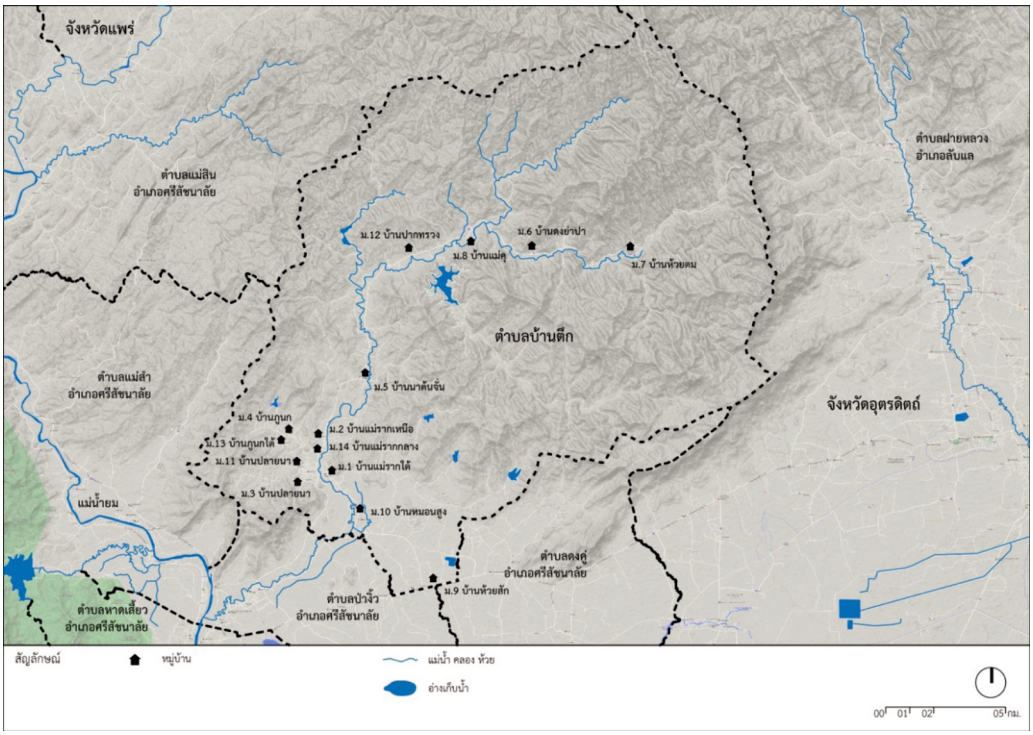

Figure 1 Map showing the locations of 14 communities used in the study
Source: Modified from aerial photograph, 2024

องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยมสามารถจำแนกออกเป็น 8 ประเภท ซึ่งการแบ่งหมวดหมู่นี้อ้างอิงจากแนวคิดและทฤษฎีด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม รวมถึงการสำรวจภาคสนามและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (แสดงการสรุปประเด็นสำคัญในตารางที่ 1)

1. องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ หมายถึง สถานที่ โบราณวัตถุ หรือสิ่งปลูกสร้างที่เป็นหลักฐานของเหตุการณ์และกิจกรรมในอดีตที่ส่งผลต่อการพัฒนาและวิถีชีวิตของชุมชน องค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอ้างอิงจากทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

ที่ชี้ให้เห็นว่ามรดกเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนถึงอดีต แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางจิตวิญญาณและสังคม สถานที่สำคัญ เช่น วัดและโบราณสถาน ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม การเข้าชมสถานที่เหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องราวและพัฒนาการของชุมชน อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงผู้คนในปัจจุบันกับอดีต ส่งเสริมการเรียนรู้และการรักษามรดกทางวัฒนธรรม การศึกษานี้เลือกวัดจอมแจ้ง (ภูนก) วัดปลายนา และศาลหลักเมือง เพื่อแสดงบทบาทขององค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

วัดจอมแจ้ง (ภูนก) มีอายุประมาณ 200 ปี โดดเด่นด้วยสถาปัตยกรรมแบบล้านนาที่ประดับด้วยลายไม้แกะสลักและจิตรกรรมฝาผนังที่เล่าเรื่องราวพุทธศาสนา เป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อพิชัยมงคลและหลวงพ่อพิชัยหลังช้าง พระพุทธรูปเก่าแก่สมัยสุโขทัยที่มีอายุกว่า 700 ปี และเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ปัจจุบันวัดอยู่ระหว่างการบูรณะเพื่อรักษาโบราณสถาน นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสความสงบและเรียนรู้ประเพณีผ่านกิจกรรมทางศาสนา วัดจอมแจ้งทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และศิลปะสะท้อนมรดกทางวัฒนธรรมและความเชื่อชุมชน

วัดปลายนา มีโบสถ์อายุ 147 ปี และพระพุทธรูปสำคัญ “หลวงพ่อ 2 พี่น้อง” ปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัย อายุประมาณ 600 ปี วัดนี้เป็นศูนย์กลางศาสนาและประเพณี เช่น การบวชและสรงน้ำพระ นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และร่วมพิธีกรรมเพื่อเข้าใจวัฒนธรรมดั้งเดิม การเยี่ยมชมวัดปลายนาช่วยเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและแสดงถึงความสัมพันธ์ของชุมชนกับศาสนา เสริมสร้างการรับรู้และอนุรักษ์วัฒนธรรม

ศาลหลักเมือง เป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณที่ชาวบ้านสักการะและขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยเฉพาะในเทศกาลสำคัญ นักท่องเที่ยวจะได้เห็นพิธีกรรมที่สะท้อนความเชื่อและจิตวิญญาณในชุมชน การเยี่ยมชมศาลหลักเมืองช่วยเสริมความเข้าใจมิติทางจิตวิญญาณและการรักษามรดกทางวัฒนธรรม สถานที่นี้ยังดึงดูดผู้ที่สนใจวัฒนธรรมและศาสนา ทำให้เกิดการเชื่อมโยงกับอดีตและความรู้สึกของความเป็นชุมชน

2. องค์ประกอบทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ภูเขา แม่น้ำ ทะเลสาบ ป่าไม้ และอ่างเก็บน้ำ รวมถึงพื้นที่ที่มนุษย์มีส่วนในการจัดการและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ องค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอ้างอิงจากแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและภูมิทัศน์ยั่งยืนที่ชี้ว่าแหล่งธรรมชาติช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับภูมิทัศน์ท้องถิ่น การสัมผัสธรรมชาติที่งดงามและการเรียนรู้การจัดการสิ่งแวดล้อมสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าและยั่งยืน การศึกษานี้เลือกอ่างเก็บน้ำห้วยทรวงและสวนผู้ใหญ่สวัสดิ์เพื่อแสดงบทบาทขององค์ประกอบทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

อ่างเก็บน้ำห้วยทรวงมีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยเก็บกักน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรและอุปโภคบริโภค ความจุประมาณ 2 ล้านลูกบาศก์เมตร ช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมและให้เพียงพอสำหรับฤดูแล้ง อีกทั้งยังเป็นแหล่งชีวภาพที่มีพืชน้ำ สัตว์น้ำ และสัตว์ป่าหลากหลาย ระบบการจัดการน้ำเน้นการใช้อย่างยั่งยืน มีการปล่อยน้ำตามความต้องการของชุมชนและเกษตรกร นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำและการฟื้นฟูระบบนิเวศ ซึ่งเสริมสร้างความเข้าใจในความสำคัญของการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยทรวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นำเสนอความงามธรรมชาติและความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ช่วยเพิ่มการตระหนักรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

สวนผู้ใหญ่สวัสดิ์ เป็นพื้นที่เกษตรยั่งยืนที่มีการจัดการแบบผสมผสาน ใช้การปลูกพืชหลากหลายชนิด ลดการใช้สารเคมี และใช้ปุ๋ยหมักจากวัสดุธรรมชาติ มีระบบชลประทานประหยัดน้ำที่ช่วยเสริมความอุดมสมบูรณ์ของดิน นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมจะได้เรียนรู้การเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตเชื่อมโยงกับการเกษตรดั้งเดิม สวนนี้มีบทบาทในการสร้างประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การท่องเที่ยวในสวนผู้ใหญ่สวัสดิ์ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชน

3. องค์ประกอบทางการใช้ที่ดินและโครงสร้างพื้นฐาน หมายถึง การจัดสรรและใช้พื้นที่ให้เหมาะสมกับกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเกษตร การตั้งถิ่นฐาน หรือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนชุมชน องค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอ้างอิงจากแนวคิดการวางผังเมืองและการใช้ที่ดินเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับการเติบโตของชุมชน เช่น ระบบชลประทาน ถนน และสวนสาธารณะ ซึ่งช่วยให้การเดินทางและการเข้าถึงสถานที่สำคัญสะดวกและปลอดภัย เพิ่มประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว การศึกษานี้เลือกพื้นที่เกษตรของชุมชน พื้นที่ชลประทาน และพื้นที่โครงสร้างพื้นฐาน เพื่อแสดงถึงบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

พื้นที่เกษตรของชุมชนมีลักษณะเป็นนาสวนที่จัดการแบบดั้งเดิม เพาะปลูกพืชตามฤดูกาลและสภาพภูมิอากาศ รักษาความหลากหลายทางชีวภาพและความยั่งยืน ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพผ่านระบบชลประทานที่ออกแบบให้กระจายน้ำทั่วถึง ชุมชนร่วมกันจัดการพื้นที่เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและการผลิตอย่างยั่งยืน นักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมและเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม เช่น การปลูกข้าวและการแปรรูปผลผลิต สัมผัสประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

พื้นที่ชลประทานของชุมชนได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูง ใช้เทคโนโลยีพื้นฐานควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำ ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นร่วมมือบริหารจัดการน้ำ ลดการสูญเสียน้ำและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร มีการบำรุงรักษาและปรับปรุงระบบน้ำอย่างต่อเนื่อง นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้การจัดการน้ำเพื่อการเกษตร และเห็นถึงความสำคัญของการพึ่งพาทรัพยากรอย่างยั่งยืน

พื้นที่โครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงถนนและสวนสาธารณะ จัดการอย่างดีรองรับการใช้งานของชุมชนและนักท่องเที่ยว มีการออกแบบถนนให้ปลอดภัยและเดินทางสะดวก รวมถึงการบำรุงรักษาให้ใช้งานได้ตลอดปี สวนสาธารณะเป็นพื้นที่สีเขียวสำหรับพักผ่อนและทำกิจกรรม นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและเทศกาลท้องถิ่น เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้ช่วยให้นักท่องเที่ยวเดินทางสะดวกและเสริมสร้างประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

4. องค์ประกอบทางวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง กิจกรรมและวิถีชีวิตที่สะท้อนความเชื่อ ความศรัทธา และค่านิยมร่วมกันของชุมชน เช่น การจัดงานเทศกาลและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยสร้างเอกลักษณ์และความร่วมมือในชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเข้าใจวิถีชีวิตที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยอ้างอิงจากทฤษฎีมานุษยวิทยาและวัฒนธรรมที่ระบุว่า ประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรมช่วยรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว องค์ประกอบนี้ยังรวมถึงการใช้ภาษาและศิลปะพื้นบ้านที่สะท้อนความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนโครงสร้างทางสังคม เช่น ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการจัดงานและกิจกรรมของชุมชน การศึกษานี้เลือกประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮง สรงน้ำเจ้าพ่อเมืองด้ง และประเพณีลอยกระทง เพื่อแสดงบทบาทขององค์ประกอบทางวัฒนธรรมและประเพณีในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

ประเพณีสงกรานต์ เป็นกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ และรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เพื่อขอพรและแสดงความเคารพ รวมถึงการเล่นน้ำอย่างสนุกสนานในบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความรื่นเริง และสามัคคี ซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสประสบการณ์เทศกาลที่มีเสน่ห์นี้ นักท่องเที่ยวได้รับทั้งความสุข และความเป็นสิริมงคล พร้อมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮง สรงน้ำเจ้าพ่อเมืองด้ง จัดขึ้นหลังสงกรานต์ 7 วัน มีกิจกรรมหลักคือขบวนแห่ช้างที่ตกแต่งอย่างสวยงามไปสักการะศาลเจ้าพ่อเมืองด้ง พร้อมพิธีบายศรีสู่ขวัญต่อหน้าช้าง ซึ่งแสดงถึงความเคารพในบุญคุณของช้าง นักท่องเที่ยวจะได้เห็นขบวนแห่ที่อลังการและเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับช้างและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประเพณีลอยกระทง จัดขึ้นในคืนวันเพ็ญเดือนสิบสอง โดยชาวบ้านทำกระทงจากใบตองและดอกไม้ แล้วลอยกระทงในแม่น้ำเพื่อขอขมาต่อพระแม่คงคาและขอบคุณน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิต กิจกรรมเสริมประกอบด้วยการแสดงดนตรีพื้นบ้านและศิลปะ นักท่องเที่ยวมีโอกาสร่วมทำกระทงและลอยกระทง พร้อมเพลิดเพลินกับการแสดงที่สะท้อนวัฒนธรรมไทยและศิลปะพื้นบ้าน สร้างบรรยากาศอบอุ่นและน่าประทับใจ

ประเพณีเหล่านี้มีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดมาหลายรุ่น ทำให้เกิดความเข้าใจและประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับชุมชนอย่างลึกซึ้ง

5. องค์ประกอบทางสังคมและชุมชน หมายถึง วิถีชีวิต กิจกรรม และการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทั้งการประกอบอาชีพ วัฒนธรรมการทำงาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา องค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอ้างอิงจากแนวคิดการศึกษาโครงสร้างสังคมที่เน้นความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ในชุมชน ตัวอย่างเช่น การทอผ้า การจักสาน และการทำอาหารพื้นถิ่น ซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และมีส่วนร่วม ทำให้เกิดความเข้าใจและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตดั้งเดิม การศึกษานี้เลือกการทอผ้าหมักโคลน การจักสาน และการทำอาหารโดยใช้พืชพื้นถิ่น เพื่อแสดงบทบาทขององค์ประกอบทางสังคมและชุมชนในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

การทอผ้าหมักโคลน เป็นงานฝีมือเอกลักษณ์ของชุมชนที่ใช้โคลนจากธรรมชาติในการหมักผ้า ทำให้ผ้ามีความทนทานและลวดลายสวยงาม นักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมกระบวนการผลิตตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบจนถึงการทอผ้า และมีโอกาสลองทำเอง ซึ่งช่วยสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำและส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจวัฒนธรรมและศิลปะพื้นบ้าน

การจักสาน ใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ ในการผลิตตะกร้า กระบุง และเครื่องใช้ในครัวเรือน ซึ่งไม้ไผ่มีความยืดหยุ่นและแข็งแรง อีกทั้งปลูกได้ง่ายในพื้นที่ นักท่องเที่ยวสามารถชมการสาธิตและทดลองทำผลิตภัณฑ์จักสาน รวมถึงเรียนรู้เทคนิคที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น การจักสานช่วยเพิ่มความน่าสนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงความมุ่งมั่นและทักษะของชาวบ้าน เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและสนับสนุนการอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิม

การทำอาหารโดยใช้พืชพื้นถิ่น สะท้อนการเกษตรและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เช่น ข้าว ข่า ตะไคร้ และสมุนไพรอื่น ๆ นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้การเก็บเกี่ยวและเตรียมพืชพื้นถิ่น รวมถึงการทำอาหารแบบดั้งเดิมที่สะท้อนรสชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น การทำอาหารช่วยให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์การทำอาหารและชิมอาหารท้องถิ่น ส่งเสริมความเข้าใจในวิถีชีวิตชุมชน และกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และการจัดเวิร์กช็อป

6. องค์ประกอบทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การที่การท่องเที่ยวส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งในด้านการสร้างรายได้ การจ้างงาน และการเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อ้างอิงจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การท่องเที่ยวที่ระบุว่าการท่องเที่ยวสามารถเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่นและการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจนี้ช่วยส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเพิ่มความน่าสนใจในการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังสนับสนุนการจำหน่ายงานหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมวัฒนธรรม และบริการโฮมสเตย์ที่มีเอกลักษณ์ ครอบคลุมถึงมรดกทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรม ดนตรี และตำนานที่ช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยว การศึกษานี้ได้เลือกโฮมสเตย์ การนำเที่ยวโดยชุมชน และการจำหน่ายของที่ระลึก เพื่อแสดงบทบาทขององค์ประกอบเหล่านี้ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

โฮมสเตย์ เป็นบริการที่ให้นักท่องเที่ยวได้พักอาศัยกับครอบครัวในท้องถิ่น ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งการทำอาหารร่วมกัน การเรียนรู้ประเพณี และการเข้าร่วมกิจกรรมท้องถิ่น ส่วนบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวกับชุมชนและสนับสนุนการกระจายรายได้ในชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและซึมซับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้ง

การนำเที่ยวโดยชุมชน มีรูปแบบที่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และเรื่องราวท้องถิ่นจากชาวบ้านผู้มีประสบการณ์ โดยมักมีการพาชมสถานที่สำคัญ เช่น วัด โบราณสถาน และสถานที่เชิงประวัติศาสตร์ ส่วนบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ช่วยให้การท่องเที่ยวมีมิติทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยงกับชุมชน นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

การจำหน่ายของที่ระลึก เช่น งานหัตถกรรมท้องถิ่น ผ้าทอ และสินค้าที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ช่วยสร้างรายได้และเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ส่วนบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าท้องถิ่น ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถนำความทรงจำกลับไปเป็นของที่ระลึกและกระตุ้นให้เกิดการสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนในระยะยาว

7. องค์ประกอบทางสัญลักษณ์และจิตวิญญาณ หมายถึงสถานที่ วัตถุ หรือกิจกรรมที่มีความหมายพิเศษต่อชุมชนในเชิงจิตวิญญาณและศาสนา สะท้อนถึงความเชื่อและค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอ้างอิงจากทฤษฎีที่เน้นความเชื่อมโยงระหว่างผู้คนกับสถานที่สำคัญ เช่น วัด ศาล และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ที่แสดงถึงความเชื่อและความผูกพันทางจิตวิญญาณ การเยี่ยมชมและเข้าร่วมกิจกรรมช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าใจมิติทางวัฒนธรรมและศาสนาของพื้นที่ และเสริมสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การจัดกิจกรรมทางศาสนาในสถานที่เหล่านี้ยังช่วยสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนและรักษาความเชื่อมโยงกับอดีต ในการศึกษานี้ ได้เลือกศาลชุมชน ป่าช้า และพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชน เพื่อแสดงบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

ศาลชุมชน เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านใช้สักการะและขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล พิธีกรรมประจำปี เช่น การบวงสรวงและเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยเสริมสร้างความผูกพันในชุมชน บทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้พิธีกรรมและจิตวิญญาณท้องถิ่น นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมและสัมผัสวิถีชีวิตจริง ทำให้เข้าใจความเชื่อและค่านิยมของชุมชน

ป่าช้า เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพและดูแลอย่างดี ใช้ทำพิธีทางศาสนา เช่น เช่นไหว้บรรพบุรุษและทำบุญระลึกถึงผู้ล่วงลับ บทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจประเพณีเกี่ยวกับการระลึกถึงบรรพบุรุษ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสพิธีกรรมที่สะท้อนถึงความเคารพและความผูกพันในครอบครัวและชุมชน

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชน เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและเป็นที่สักการะ ชาวบ้านใช้ป่าในการทำพิธีกรรมและเทศกาล เช่น การบูชาต้นไม้ใหญ่และพิธีขอบคุณธรรมชาติ บทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและจิตวิญญาณ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสธรรมชาติและเรียนรู้การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน ซึ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการออกแบบภูมิทัศน์ หมายถึง ลักษณะของสิ่งปลูกสร้างหรืออาคารที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการจัดการพื้นที่ภายนอกให้สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยเน้นความกลมกลืนกับธรรมชาติรอบข้าง มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามแนวคิดการออกแบบและการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่สะท้อนวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น เรือนพื้นถิ่นและการจัดสวน นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสถึงความงดงามและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมที่ผสานกับวิถีชีวิตท้องถิ่น การศึกษานี้เลือกเรือนพื้นถิ่น ภูมิทัศน์ชุมชน และพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน เพื่อแสดงบทบาทขององค์ประกอบเหล่านี้ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

เรือนพื้นถิ่น เป็นสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ภูมิภาค ออกแบบให้เหมาะกับสภาพอากาศและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ใช้ไม้ในการก่อสร้างและยกสูงจากพื้นเพื่อระบายอากาศ ทำให้ที่อยู่อาศัยเย็นสบายและป้องกันน้ำท่วม นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้การออกแบบบ้านเรือนไทย การใช้วัสดุพื้นถิ่น และวิถีชีวิตดั้งเดิม บทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือสร้างประสบการณ์ที่น่าสนใจและช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมายาวนาน

ภูมิทัศน์ชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น วัสดุธรรมชาติในการก่อสร้าง ปลูกพืชสร้างร่มเงา และระบบชลประทานที่ประหยัดน้ำ การออกแบบที่คำนึงถึงความยั่งยืนสร้างบรรยากาศร่มรื่นและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม บทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจสัมผัสธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การเดินชมและร่วมกิจกรรมช่วยเสริมความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ

พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน เช่น ลานกิจกรรมหรือศาลากลางหมู่บ้าน เป็นสถานที่พบปะและจัดกิจกรรม เช่น งานเทศกาลและการแสดงศิลปะพื้นบ้าน การออกแบบเน้นการใช้งานร่วมกันและสร้างบรรยากาศอบอุ่น บทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาร่วมกิจกรรมและสัมผัสบรรยากาศชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถชมการแสดงและร่วมงานประเพณี ซึ่งสร้างความประทับใจและความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น

การอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 8 องค์ประกอบในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถจำแนกออกเป็น 8 ประเด็น

ได้แก่ องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมผ่านสถานที่สำคัญ ทำให้เกิดประสบการณ์ที่น่าจดจำและส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม องค์ประกอบทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเน้นการนำเสนอแหล่งธรรมชาติและการเกษตรแบบยั่งยืนที่เสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ องค์ประกอบทางการใช้ที่ดินและโครงสร้างพื้นฐานช่วยเพิ่มความสะดวกและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว องค์ประกอบทางวัฒนธรรมและประเพณีเสริมสร้างเอกลักษณ์และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมท้องถิ่น เช่น สงกรานต์และลอยกระทง ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมชุมชน องค์ประกอบทางสังคมและชุมชนเน้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและการอนุรักษ์วัฒนธรรม องค์ประกอบทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ สร้างรายได้และการจ้างงาน องค์ประกอบทางสัญลักษณ์และจิตวิญญาณส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงความเชื่อและคุณค่าทางจิตวิญญาณ เช่น การเยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และการเข้าร่วมพิธีกรรม และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการออกแบบภูมิทัศน์ช่วยเพิ่มความน่าสนใจของพื้นที่และสร้างโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมผ่านการออกแบบที่มีเอกลักษณ์

เมื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในตำบลบ้านตึกกับงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่ามีความคล้ายคลึงและแตกต่างกันในหลายประเด็นสำคัญ งานวิจัยของปกรณ์ วนชยางค์กูล และชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล เกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนกาดกองต้า จังหวัดลำปาง [13] พบว่าทั้งสองพื้นที่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของปกรณ์และชัยสิทธิ์เน้นการอนุรักษ์สถานที่ทางประวัติศาสตร์ในขณะที่การวิเคราะห์ในตำบลบ้านตึกจะมุ่งเน้นการระบุและวิเคราะห์บทบาทขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในลุ่มน้ำยม

งานวิจัยของวรินธร ไชยสิทธิ์ และวรรักษ์ สุเฌอ เกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวกรณีศึกษาสถานีรถไฟลำพูน [14] มีความคล้ายคลึงกับตำบลบ้านตึกในแง่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อย่างไรก็ตาม การวิจัยของวรินธรและวรรักษ์เน้นการฟื้นฟูอาคารสถาปัตยกรรม ขณะที่การวิเคราะห์ในตำบลบ้านตึกจะเน้นการระบุบทบาทขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์

งานวิจัยของ ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ นิสากร กล้าณรงค์ และแอ๊ด ย่าฝา มุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์องค์ประกอบทางวัฒนธรรม [15] ขณะที่การวิเคราะห์ในตำบลบ้านตึกอาจรวมถึงการพิจารณาองค์ประกอบทางธรรมชาติร่วมด้วย

ดังนั้น จากการเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าแต่ละพื้นที่มีลักษณะเฉพาะตัวในด้านของการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีการใช้แนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูที่คล้ายคลึงกันในหลายประเด็น ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนและการฟื้นฟูสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่ในรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นยังคงมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทและความต้องการของแต่ละพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลุ่มน้ำยมอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อทั้งชุมชนท้องถิ่นและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยแนวทางที่สามารถดำเนินการได้ประกอบด้วยการพัฒนาความคิดริเริ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยว การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และทรัพยากร การส่งเสริมการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น ถนน หน่วยบริการนักท่องเที่ยว และสถานที่จอดรถ การส่งเสริมกิจกรรมและเทศกาลวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และการจัดทำโครงการเสริมพลังชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีบทบาทในการวางแผนและดำเนินโครงการ การดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน โดยเน้นที่การดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นชุมชน 14 แห่ง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน 14 คน และประชาชนที่มีความเชี่ยวชาญด้านเกษตรกรรมท้องถิ่น 70 คน ซึ่งอาจมีประเด็นอื่นที่ยังไม่ได้ถูกกล่าวถึง ดังนั้น การวิจัยในอนาคตควรขยายขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมมากขึ้น เพื่อเสริมความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับภูมิทัศน์วัฒนธรรม และนำไปสู่การพัฒนานโยบายและแผนการจัดการที่ดีขึ้นสำหรับชุมชนวัฒนธรรมอื่น ๆ ในประเทศไทย

Table 1. Summary of the Analysis of Various Cultural Landscape Elements that Play a Significant Role in Supporting Cultural Tourism in the Yom River Basin, Ban Tuek Subdistrict, Si Satchanalai District, Sukhothai Province

Element	Potential	Role in Tourism	Examples of Tourism Elements
Historical Element	Important historical sites, such as Wat Chom Chaeng, Wat Plai Na, and the City Pillar Shrine	Allows tourists to learn about the important local history and culture	Historical Sites of Village No. 11
Geographical and Environmental Element	Huai Suang Reservoir and Sawan Phuyai Sawan Garden	Enables tourists to experience the natural atmosphere and beautiful scenery	Forest Area of Village No. 7
Land Use and Infrastructure Element	Land use for agriculture, settlement, and infrastructure development, including irrigation systems and public parks	Ensures that the landscape is organized and convenient for tourists	Land Use for Agriculture of Village No. 2

Table 1. Summary of the Analysis of Various Cultural Landscape Elements that Play a Significant Role in Supporting Cultural Tourism in the Yom River Basin, Ban Tuek Subdistrict, Si Satchanalai District, Sukhothai Province (continue)

Element	Potential	Role in Tourism	Examples of Tourism Elements
Cultural and Traditional Element	Local traditions and festivals, such as Songkran Festival, the Nan Up-Hong Water Procession, and Loy Krathong Festival	Attracts tourists to experience local culture	Traditional Performances of Village No. 5
Social and Community Element	Community lifestyles and activities, such as mud-dyed cloth weaving, basketry, and agriculture	Reflects local wisdom and generates income for the community	Basketry of Village No. 4
Economic and Tourism Element	Impact of tourism on the local economy	Increases community income through the sale of local products, tourism services, and cultural activities	Homestay Tourism of Village No. 5

Table 1. Summary of the Analysis of Various Cultural Landscape Elements that Play a Significant Role in Supporting Cultural Tourism in the Yom River Basin, Ban Tuek Subdistrict, Si Satchanalai District, Sukhothai Province (continue)

Element	Potential	Role in Tourism	Examples of Tourism Elements
Symbolic and Spiritual Element	Meaning and significance of cultural sites	Cultural sites serve as centers for religious and cultural activities, which are significant to the community's spirituality	Cemetery of Village No. 4
Architectural and Landscape Design Element	Vernacular architecture, such as traditional Thai houses, and landscape design focusing on sustainable use of natural resources	Restoration and preservation of cultural tourist sites, such as temples, historical sites, and museums, enhance their beauty and value for education and tourism	Vernacular Houses and Landscape of Village No. 5

Remark : This table illustrates the potential and roles of various cultural landscape elements that are significant in supporting cultural tourism in the Yom River Basin, Ban Tuek Subdistrict. It highlights the importance of historical sites, the environment, culture, and the community, which contribute to the sustainable development and promotion of tourism in the area.

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยย่อยที่ 4 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ภายใต้แผนงานวิจัยแผนบูรณาการในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนของพื้นที่จังหวัดสุโขทัย ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุน ววน. ประเภท Fundamental Fund (Basic Research) ประจำปี พ.ศ. 2567

References

[1] Varitwuttikul, K., Oniem, P., Khunajan, W., Madee, C., & Rattanaprathum, N. (2021). Problems and communities needs on water resources management in the Yom River Basin. *KKU International Journal of Humanities and Social Sciences, 11*(1), 95-125.

[2] Wachirawongsakorn, P., & Deetae, N. (2016). Public participation in solving flood problems in the Lower Yom River Basin. *Journal of Environmental Management, 12*(2), 4-23.

[3] Sirasoonthorn, P., Ingkaninan, K., Plienbangchang, P., Sriwilai, A., Siripornpaiboon, T., Sathien, K., Tongkiew, W., & Susom, W. (2011). The traditional medicine practices of Thai people in the lower northern region along the Yom and Nan River Basins. *Mekong-Salween Civilization Studies Journal, 2*(1), 25-34.

[4] Amloy, A. (2023). A study of the potential for local handicraft management of the target communities along the world heritage corridor of Kamphaeng Phet, Sukhothai, and Si Satchanalai. *Social Sciences Research and Academic Journal, 18*(1), 91-106.

[5] Nonsiri, P. (2012). Pattern of community-based tourism operation in the lower Northern Thailand. *Journal of International and Thai Tourism, 8*(2), 47-65.

[6] Jackson, J. B. (1984). *Discovering the vernacular landscape*. Yale University.

[7] Meinig, D. W. (1979). The interpretation of ordinary landscapes: Geographical essays. Oxford University.

[8] Sauer, C. O. (1956). Man's role in changing the face of the earth. University of Chicago.

[9] Spirn, A. W. (1998). *The language of landscape*. Yale University.

[10] Tuan, Y. F. (1977). Space and place: The perspective of experience. University of Minnesota.

[11] Duhamel, N, P., (2020). The development of Songkhla old town heritage potential to valued adding for old town historical tourism. *Nakhon Lampang Buddhist College's Journal, 9*(2), 52-64.

[12] Boonprasong, P. (2019). Place identity in use transformation process of old building in The Old Town. *Journal of Architectural/Planning Research and Studies, 16*(2), 31-48.

[13] Vanachayangkul, P. & Dankittikul, C. (2019). Cultural landscape management Of Kadkongta, Lampang. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences, and Arts), 12(*6), 1430-1447.

[14] Chaiyasit, W. & Sucher. W. (2018). Cultural landscape management for tourism: A case study of a train station, Lamphun Province. *Journal of Fine Arts. Chiang Mai University, 9*(1), 258-300.

[15] Pinsuwan, S., Klanarong, N., & Yafa, A. (2014). Cultural landscape and cultural tourism in Puyu Subdistrict, Muang District, Satun Province. *Parichart Journal, 27*(1), 44-61.